

ULUSLARARASI KURAK ALANLARDA TARIMSAL ARAŞTIRMA MERKEZİ
(International Center for Agricultural Research in the Dry Areas- ICARDA)

Suphi ATAN*

A-Kuruluşu:

Dünyamızın karşı karşıya bulunduğu küresel ısınmanın doğal sonucu olarak son yıllarda sıklıkla yaşanan kuraklık, su kaynaklarının azalması, artan orman yangınları ve çölleşme gibi ekolojik bozulmalar yeryüzündeki canlı yaşamın devamını tehdit eder hale gelmektedir. Bu bakımdan, hem ekolojik dengenin korunması hem de insan topluluklarının sürdürülebilir gelişiminin sağlanması için su kaynaklarının ve tarım alanlarının bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde kullanılması giderek daha da önem kazanmaktadır.

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya nüfusunun ve buna bağlı olarak da gıda ihtiyacının hızlı bir şekilde artış göstermesi ulusal politikalar ve kurumların yanı sıra tarım alanında uluslararası düzeyde de daha etkin ve verimli çalışmalar yapan örgütlerin kurulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bu bağlamda yerkürenin üçte birini oluşturan kurak alanlarda, tarımın geliştirilmesi için uluslararası bir merkez kurulması fikri de ilk kez 1972 yılında CGIAR bünyesinde görev yapan bir grup bilim adamı tarafından ortaya atılmıştır. Kurak alanlarda açlık ve doğal kaynakların yok olması tehdidi ile bunun küresel etkileri konusunda bir çalışma gerçekleştiren Prof. Dr. Skilbeck başkanlığındaki bir ekip bu alanda uluslararası bir merkez kurulması fikrini gündeme getirmiş, Ford Vakfı ve CGIAR'ın desteğiyle 1977 yılında Halep'te Suriye Hükümeti'nin tahsis ettiği, bölgedeki kurak alanların benzeri bir toprak yapısına sahip 984 hektarlık bir alanda Uluslar arası Kurak Alanlarda Tarımsal Araştırma Merkezi (International Center for Agricultural Research in the Dry Areas- ICARDA) kurulmuştur.

150 ülkede faaliyet gösteren 16 tarımsal araştırma merkezini destekleyen Uluslararası Tarımsal Araştırma Danışmanlık Grubu (Consultative Group on International Agricultural Research – CGIAR) şemsiyesi altında bulunan ICARDA, ülkemizin de içinde yer aldığı Orta ve Batı Asya ile Kuzey Afrika Grubu (Central and West Asia and North Africa Group – CWANA Group) ülkelerindeki tarımsal projelerin gerçekleştirilmesi ve araştırmaların yürütülmesinden sorumlu bir tarımsal araştırma kuruluşudur.

ICARDA'yı bünyesinde bulunduran CGIAR dünyada açlığın ve yoksulluğun ortadan kaldırılması, sağlık koşullarının iyileştirilmesi ve çevrenin korunması amaçlarına hizmet etmek üzere 1971 yılında bazı özel vakıf, uluslararası kuruluş ve bilim adamlarının girişimleriyle oluşturulmuştur. Merkezi Vaşington'da bulunan ve Dünya Bankası binasında faaliyetlerini yürüten CGIAR bünyesinde 8.500 kadar bilim adamı görev yapmaktadır. Dünya Bankası Başkan Yardımcılarından biri CGIAR başkanlığını yürütmektedir.

CGIAR'ın Ana Stratejileri temel olarak aşağıdaki hususları kapsamaktadır:

- Sürdürülebilir üretim (bitki, hayvan, balıkçılık, orman ve doğal kaynaklar)
- Ulusal tarım araştırma sistemlerinin güçlendirilmesi,
- İslah materyallerinin geliştirilmesi,

* Muavin Konsolos, T.C. Halep Başkonsolosluğu

- Genetik kaynakların toplanması, muhafazası ve sürdürülebilir kullanımı,
- Politika geliştirilmesi (üretim ve doğal kaynak, yönetimi geliştirmeye yönelik araştırma politikası).

CGIAR şemsiyesi altında yer alan 16 adet Tarımsal Araştırma merkezinin isimleri aşağıda yer almaktadır:

- Uluslararası Buğday ve Mısır Araştırma Merkezi (CIMMYT)
- Kurak Alanlar Uluslararası Tarımsal Araştırma Merkezi (ICARDA)
- Uluslararası Patates Merkezi (IPC)
- Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü (IFPRI)
- Uluslararası Ormancılık Araştırmaları Merkezi (CIFOR)
- Uluslararası Su Yönetimi Araştırma Enstitüsü (IWMI)
- Uluslararası Hayvancılık Araştırma Enstitüsü (ILRI)
- Uluslararası Çeltik Araştırma Enstitüsü (IRRI)
- Uluslararası Bitki Genetik Kaynakları Enstitüsü (IPGRI)
- Ulusal Tarımsal Araştırmalar İçin Uluslararası Hizmetler Merkezi (ISNAR)
- Uluslararası Tropik Tarım Merkezi (CIAT)
- Uluslararası Tropik Tarım Enstitüsü (IITA)
- Yarı-Kurak Tropik Bölgeler Uluslararası Bitkisel Araştırma Merkezi (ICRISAT)
- Batı Afrika Çeltik Geliştirme Birliği (WARDA)
- Dünya Balıkçılık Merkezi (WFC)
- Dünya Agroforestry Merkezi (WAC)

ICARDA'nın da aralarında yer aldığı CGIAR tarafından desteklenen 16 tarımsal araştırma merkezi bağımsız kuruluşlar olup, ayrı kuruluş anlaşmaları ve yönetim kurulları bulunmaktadır. Merkezlerin bütçeleri, "donör" ülke ve kuruluşların CGIAR'a yaptıkları yıllık katkı payı ödemeleri ile ilgili BM uzmanlık kuruluşları için hazırlanan projelerden sağlanan gelirlerin bir bölümüyle karşılanmaktadır

B- Amaçları:

ICARDA'nın temel amacı, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı yoluyla tarımsal üretimin, verimliliğin ve kırsal refahın artırılması ve kırsal fakirliğin azaltılmasıdır. Geliştirilen teknolojilerin çiftçilere aktarılması, mera ıslahı, buğday, arpa, yemelik ve yemlik baklagiller üretimi ile küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesi ICARDA'nın görev tanımı dahilindedir. ICARDA tarafından yürütülen projeler çerçevesinde bugüne kadar aralarında arpa, mercimek, nohut, fasulye, bezelye ve ekmelik buğdayın yer aldığı 230'un üzerindeki tohum çeşidini geliştirmiş ve geliştirmekte olan ülkelerdeki çiftçilerin hizmetine verilmiştir. Aynı çerçevede sözkonusu ürünlerin yetiştirme usüllerini öğretmek üzere sözkonusu ülkelere yaklaşık 7.500 uzman gönderilmiştir. ICARDA geliştirmekte olan ülkelerde ulusal tarımsal araştırma merkezleriyle, geliştirmekte olan ülkelere ise ileri teknolojiyle donanımlı araştırma enstitüleriyle işbirliği yürütmektedir.

ICARDA Yönetim Kurulu 2007 yılı Kasım ayında 2007-2016 yıllarını kapsayan Kurak Alanlarda Yaşam ve Geçim Şartlarının İyileştirilmesi başlıklı Strateji Planı'nı yürürlüğe koymuştur. Doğal kaynaklar açısından fakir olan kurak bölgelerde yaşayan toplulukların yaşam standardını yükseltme vizyonuyla hazırlanan sözkonusu yeni Strateji Planı'nın öngördüğü temel hususlar özetle şunlardır:

- Kurak alanlardaki iklim değişikliklerinin ortaya koyduğu risklerin yönetimi,
- Kurak sahalardaki üretim faaliyetlerinin su ve toprak bazında bütüncül bir bakış açısıyla yeniden ele alınması,
- Tarımda suyun daha verimli bir şekilde kullanımı,
- Toplumsal ve kurumsal çerçevenin güçlendirilmesini öngören sosyo-ekonomik araştırmalara önem verilmesi,
- Kurak bölgelerde yaşayan insanların yaşam koşullarının iyileştirilmesi konusunda politikalar geliştirilmesi,
- Çiftçilerin geçimlik tarım ekonomisinden piyasaya yönelik üretime geçmelerini teşvik etme,
- ICARDA'nın faaliyet alanını genişletme; Orta - Batı Asya ve Kuzey Afrika (CWANA) bölgesine öncelik verilmesine devam edilmesi, Afrika'nın Alt-Sahra bölgesi, Güney Asya, Çin ve Latin Amerika ülkelerine yönelik ilginin artırılması.

C- Faaliyetleri:

ICARDA özellikle susuz tarım ve buna yönelik genetik araştırmalar konusundaki çalışmalarıyla bilinen ve uluslararası faaliyetlerde bulunan benzeri kurum ve kuruluşlar arasında ilk sırada yer almaktadır. ICARDA'nın kuruluşundan bu yana 40 ülkede topladığı 111.000 ürün tohumu örneğini sakladığı gen bankası (55.000 tahıl, 27.000 baklagil, 28.000 yem tohumu) dünyanın sayılı tohum geni bankalarından biridir. Sözkonusu miktar CGIAR üyesi tüm merkezlerde mevcut gen bankalarında yer alan ürünlerin beşte birine denk gelmektedir.

ICARDA'nın bu konulardaki uzmanlığı, kuruluşun ülkemizin yer aldığı coğrafyaya yakın Ortadoğu, Kuzey Afrika, Orta Asya ile Kafkasya ülkelerinde tarım alanındaki önem ve etkinliğini artırmaktadır. ICARDA'nın uluslararası işbirliğine yönelik faaliyetleri Nil Vadisi ve Kızıldeniz, Batı Asya, Arap Yarımadası, Orta Asya ve Kafkaslar, Kuzey Afrika, dağlık bölgeler ve Latin Amerika'yı kapsayan bölgesel programlar çerçevesindeki projelerle yürütölmektedir.

Bağımsız bir Yönetim Kurulu olan ICARDA'nın bütçesi "donör" ülke ve kuruluşlarca CGIAR'a yıllık olarak ödenen asgari 500 bin ABD Doları tutarındaki katkı paylarıyla karşılanmaktadır. "Donör" ülke veya kuruluşlar yıllık katkı paylarını doğrudan CGIAR bütçesine aktarabildikleri gibi katkı paylarının bir veya birkaç tarımsal araştırma merkezi bütçesine uygun gördükleri oranda paylaştırılmasını da talep edebilmektedirler. Dolayısıyla, bir "donör" ülke CGIAR'a yıllık olarak ödediği katkı payının büyük bir bölümünü belirli bir tarımsal araştırma merkezinin bütçesine aktarılmasını talep ederek, sözkonusu tarımsal araştırma merkezinin faaliyetlerinde daha fazla söz sahibi olma imkanına kavuşabilmektedir.

Öte yandan, belirli bir ülke veya ülke grubunda yürütölecek özel araştırma projelerinde kullanılmak üzere CGIAR sisteminden bağımsız olarak ICARDA bütçesine doğrudan katkıda bulunmak da mümkündür.

1995 yılından itibaren, özellikle Orta Asya ülkelerinin de ICARDA kapsamında değerlendirilmesine karar verildikten sonra, İran, Mısır, Rusya Federasyonu ve Suriye CGIAR bütçesine katkı payı sağlayarak ICARDA'da "donör" ülke statüsünü kazanmışlardır. "Donör" ülke statüsüne kavuşan İran ve Rusya Federasyonu'nun Orta Asya Cumhuriyetlerinde yürütölecek ICARDA programlarında koordinatör ülke rolünü üstlenmek için büyük çaba sarfettikleri görölmektedir.

Diğer yandan, ICARDA'nın Halep'te yerleşik olması ve Suriye'nin ICARDA bütçesine kısmi katkı sağlaması sayesinde Suriye de ICARDA'da söz sahibi ülkeler arasında yer almaktadır. ICARDA çalışanları arasında çok sayıda Suriyeli araştırmacı bulunmaktadır.

ICARDA'nın dünya tarımında su kaynaklarının etkin kullanımı ve su kaynakları yönetimi gibi siyasal alanda referans olarak yararlanılabilecek konularda da çalışmalar yürütmesi kuruluşun uluslararası ilişkilerdeki önemini artırmaktadır.

D- Yönetimi

ICARDA Yönetim Kurulu'nda Belçika, Japonya, Malta, Lübnan, Norveç, ABD, Tunus, Kazakistan, Fransa, İngiltere, Kanada'dan birer, Suriye ve Lübnan'dan ise ikişer olmak üzere toplam 14 üye bulunmaktadır.

ICARDA Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı 7 Mayıs 2006 tarihinden bu yana BM Gıda ve Tarım Örgütü'nde (F.A.O) Bitki Üretim Bölümü Başkanı olarak görev yapmış olan Lübnanlı Prof. Dr. Mahmud Solh deruhte etmektedir. 5 yıllık süreyle ICARDA Genel Müdürlük görevine getirilen Prof. Dr. Solh 1987'de Fas ve Mısır'da çeşitli projelerde koordinatörlük görevini üstlenmiş ve daha sonra ICARDA'da Genel Müdür Yardımcılığı yapmıştır.

ICARDA'nın Ankara'da bir irtibat bürosu bulunmaktadır.

E- ICARDA'nın ülkemizle ilişkileri:

a) Genel

Tarım alanında bölgesinin en gelişmiş ülkesi olan Türkiye, 21.07.2004 tarihli ve 7663 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca 2005 yılından itibaren CGIAR'a katkı payı ödeyen ülkeler arasına katılmıştır. Donör ülkeler arasında yer almamız ülkemizin ICARDA'nın faaliyetlerine daha etkin katılma ve kuruluşun imkanlarından daha fazla yararlanma fırsatını doğurmuştur. Bu üyelikle ülkemiz, küresel gelişmelerin takip edilmesi, materyal değişimi ve geliştirilen teknolojilerin transferinde önemli avantajlara sahip olma imkanına kavuşmuştur. Ayrıca CGIAR'a bağlı ve ülkemizde temsilciliği bulunan kuruluşlar (ICARDA, CIMMYT) ile benzer kuruluşlarda Türk araştırmacılar için iş alanları açılmış, bu kuruluşlarla yapılacak ortak çalışmalar vasıtasıyla ülkemiz için Orta Asya, Kuzey Afrika ve Orta Doğu bölgelerinde daha etkin çalışma ve temsil imkanı sağlamıştır. CGIAR üyeliği ile aynı zamanda, uzun yıllardan beri işbirliğini ikili ve üçlü anlaşmalarla yürüttüğümüz bazı CGIAR kuruluşlarından ülkemiz ve bölge ülkeleri için ihtiyaç duyulan konularda hem maddi ve hem de eğitim olarak daha fazla yararlanılması mümkün hale gelmiştir. Bunun yanı sıra, özellikle bitki çeşitlerinin ve genetik kaynakların değişik yollarla koruma altına alınması dikkate alındığında, gerek genetik kaynaklarımızın korunması ve gerekse gelecek yıllarda bitki çeşitlerinin geliştirilmesinde kullanılacak materyal temininde de önemli kolaylıklar sağlanabilmiştir.

Sözkonusu üyelikle birlikte CGIAR'da ve dolayısıyla bağlı araştırma merkezlerinde (ICARDA, CIMMYT vb.) kararların alınmasında, araştırma alanlarındaki sistemlerin belirlenmesi ve uygulanmasında, teknik ve siyasi tercihlerin ülkemiz yararına kullanılmasında, proje yerlerinin belirlenmesinde ve bütçe kullanımında ülkemiz söz sahibi olma konumuna erişmiştir.

CGIAR'a üye olunmasından sonra ülkemizin ICARDA içinde etkin olmasını engelleyen en önemli husus, kuruluş içerisinde sürekli görevle çalışan yeterli sayıda Türk çalışanın bulunmaması olmuştur. 1977 yılından 2007 yılına kadar kısa ve orta vadeli projelerde danışman veya araştırma görevlisi sıfatıyla toplam 750 Türk bilim adamı ICARDA'yı ziyaret ederek burada kısa süreli çalışmalar yapmıştır. Halihazırda sayısı 250 civarında kadrolu uzmanı olan ICARDA'da farklı ülkelerden toplam 96 uzman görev yapmaktadır. Tek Türk uzmanımızın 2007 Ekim ayında görevinden ayrılarak Ankara'ya dönmesiyle ICARDA'da sürekli görevle bulunan Türk uzman kalmamıştır.

b) Ülkemiz kurumlarıyla ilişkiler

ICARDA'nın Tarım ve Köyişleri Bakanlığımızla ilişkilerinin yanısıra GAP Bölgesel Kalkınma İdaresi ile Ankara ve Çukurova Üniversiteleriyle imzaladığı işbirliği anlaşmaları mevcuttur.

Şanlıurfa'da 26 Haziran 1998 tarihinde imzalanan Mutabakat Zaptı'yla GAP Bölgesel Kalkınma İdaresi ile ICARDA arasında bir işbirliği mekanizması oluşturulmuştur. Söz konusu Mutabakat Zaptı'yla taraflar genel olarak araştırma, teknoloji transferi ve bölgenin kalkındırılması için insan kaynaklarının geliştirilmesine ilişkin olarak projeler gerçekleştirilmesi, ortak konferans, çalıştay ve eğitim seminerleri düzenlenmesi, bilimsel yayınlar, teknik personel ve teknik bilgi değişimi konularında mutabakata varmışlardır.

Protokol çerçevesinde geçtiğimiz yıllarda GAP bölgesindeki mera ve çayırların ıslah edilmesi, tohumluk üretimi, buğday, arpa, mercimek ve nohut üretiminin geliştirilmesi ve yayımı ile bunların ekim sisteminde toprak muhafazasına yönelik çalışmalar ve çiftçilik şartlarının iyileştirilmesine yönelik girişimler devam etmiştir.

ICARDA'nın GAP Bölgesel Kalkınma İdaresi'nin yanısıra Çukurova Üniversitesi ile de ortak projeler yürüttüğü, ancak mali sıkıntılar nedeniyle projelerin ivme kazanamadığı bilinmektedir. Benzer program ve projeler Harran ve Dicle Üniversiteleri ile de yürütülmektedir. Mali sıkıntılarının bir kısmının AB programları kapsamında desteklenen projelere AB'nin desteğini kesmesinden kaynaklandığı ICARDA kaynaklarıncı ifade edilmektedir.

c) Yürütülmekte olan projeler

ICARDA'nın halihazırda ülkemizde yürütmekte olduğu bazı projelere ilişkin özet bilgiler aşağıdadır:

- "Uluslararası Kışlık Buğday Geliştirme Projesi: Kışlık buğday geliştirilmesini konu edinen sözkonusu proje çerçevesinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığımızla işbirliği yapılmaktadır. Sözkonusu projenin tutarının 20.000 ABD Doları olduğu belirtilmiştir.

- Durum (makarnalık buğday) Ekonomisi Ağı Birleşik Araştırma Projesi (Integrated Research for Durum Economics Network-IRDEN): 2002-2006 yılları arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gerçekleştirilen WANADIN (West Asia and North Africa Durum Improvement Network) Projesi'nin devamı niteliğinde olan sözkonusu proje çerçevesinde makarnalık buğday üretimi yapılmaktadır. Bütçesi 55.000 ABD Dolarıdır. Sözkonusu proje kapsamında ülkemizin yanı sıra Fas, Cezayir, Tunus ve Suriye'yle işbirliği yapılmaktadır.

- GAP/ICARDA İşbirliği Projesi: GAP Kalkınma İdaresi tarafından sağlanan 40,000 ABD Doları tutarında bütçeyle tohumluk üretimi, çiftçilere baklagiller ve buğday çeşitlerinin tanıtılması, meraların ıslahı konularını kapsamaktadır. 1999 yılında başlanan proje halen devam etmektedir.

d) ICARDA'nın geleceği ve ülkemizle işbirliğinin artırılmasına yönelik bazı öneriler:

Kurak alanlarda etkin ve verimli tarım uygulamaları yapılarak bu bölgelerde yaşayanların hayat standartlarını yükseltmeyi amaçlayan çalışmalar yürüten ICARDA'nın misyonunun yaşanan küresel ısınma ve iklim değişikliğiyle birlikte daha da önem kazandığı belirtilebilir. ICARDA'nın 2007-2016 yıllarını kapsayan Strateji Planı'nın da bu çerçevede belirlendiği görülmektedir.

ICARDA'nın kuru tarım alanında önemli çalışmalarda bulunan önde gelen uluslararası kuruluşlardan biri olma konumunu önümüzdeki dönemde de sürdüreceği ve küresel iklim değişikliği dolayısıyla mevcut rolünü daha da güçlendireceği söylenebilir.

Ülkemize çok yakın mesafede bulunan ve çeşitli ülkelere mensup çok sayıda bilim insanı/uzman ve çalışanın ülkemizi yakından ilgilendiren konularda bilimsel araştırmalar yaptığı ICARDA'yla ilişkilerin geliştirilmesinin tarımsal verimliliğe yönelik çalışmalarımıza katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda, ilgili kurumlarımızın ICARDA'yla olan ilişkilerini geliştirmeleri ve Merkez'in faaliyetlerini düzenli olarak izlemeleri önem arz etmektedir. Ülkemizin ICARDA içinde etkin olabilmesi için kuruluş içerisinde yeterli sayıda Türk uzmanın çalışması da yararlı olacaktır. Bu amaçla, tarım alanındaki uzmanlarımızın ve özellikle Ziraat Fakültelerinde görev yapan araştırmacılarımızın ICARDA'da görev yapmak üzere teşvik edilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

ICARDA Yönetim Kurulu'nda yeniden temsil edilebilmemiz konusunda Tarım ve Köyişleri Bakanlığımız başta olmak üzere ilgili makamlarımızın CGIAR Yönetimi nezdinde girişimde bulunmalarının ve Halep'te kain ICARDA Yönetim Kurulu üyeleriyle olan ilişkilerini karşılıklı ziyaretler ile ortaklaşa düzenlenecek bilimsel toplantı, seminer, konferans v.b. faaliyetlerle sıklaştırmalarının yararlı olacağı değerlendirilmektedir.